

Jostein Grytten, Irene Skau og Dorthe Holst

## Behandlingskapasitet for voksne i privat og offentlig tannhelsetjeneste i Norge

Formålet med denne studien var å gi en beskrivelse av arbeidstilbud og oppfatning av subjektivt opplevd arbeidsmengde for tannleger som arbeider i privat tannlegepraksis. For de offentlig ansatte tannlegene beskriver vi hvor mye de arbeider med voksent betalende klientell. Data-materialet er hentet fra en spørreundersøkelse blant alle norske tannleger som var registrert i Den norske tannlegeforenings medlemsregister (n = 3 954) i 2004. 3 408 tannleger var aktuelle respondenter. Svarpro-senten på undersøkelsen var 81 prosent.

I gjennomsnitt arbeidet privatpraktiserende tannleger 1 336 timer per år med pasientbehandling. Bare 63 prosent av de privatpraktiserende tannlegene arbeidet fulltid, og 21 prosent svarte at de ønsket seg flere pasienter. Kvinnelige tannleger hadde færre arbeidstimer enn mannlige tannleger. Spesielt yngre tannleger ønsket seg flere pasienter. De offentlig ansatte tannlegene som behandler voksne betalende pasienter, brukte i gjennomsnitt 374 timer per år på denne gruppen. Dette tilsvarer ca. 23 prosent av arbeidstiden deres. I gjennomsnitt utgjør den faktiske tannlegetid for dem som har vært til tannlege siste året, 1,31 timer. Samlet underbygger funnene fra denne studien og tidligere forskning at vi på nasjonalt nivå heller trenger færre enn flere tannleger.

**D**et fins i dag relativt god dokumentasjon på personell-situasjon og behandlingstilbud i Den offentlige tannhelsetjenesten (1). Det fins imidlertid lite kunnskap om personellsituasjonen i den private tannhelsetjenesten. Det gjelder informasjon om så vel antall årsverk som utføres i privat tannlegepraksis, som de private tannlegenes subjektive

vurdering av sin arbeidsmengde. Dette er viktige størrelser å ha kunnskap om med hensyn til planlegging av utdanningskapasitet og riktig dimensjonering av det framtidige tannhelsetjenesten.

En del av tannhelsetilbudet til voksne blir også gitt av tannleger som arbeider i Den offentlige tannhelsetjenesten. Det fins i dag statistikk over hvor mange voksne betalende pasienter som får et tilbud om undersøkelse og behandling i Den offentlige tannhelsetjenesten (1), men det er ingen oversikt over antall årsverk som går med til å undersøke og behandle disse pasientene. Med hensyn til omfang og dimensjonering av Den offentlige tannhelsetjenesten er det interessant å studere hvor omfattende dette tilbudet er, og hvor høy andel av de offentlig ansatte tannlegene som gir et tilbud til voksent betalende klientell.

Formålet med artikkelen er derfor å beskrive arbeidstilbud og subjektivt opplevd arbeidsmengde for tannleger som arbeider i privat tannlegepraksis. For de offentlig ansatte tannlegene beskriver vi hvor mye de arbeider med voksent betalende klientell. For begge grupper av tannleger beskrives fordelingen av de avhengige variablene ut fra tannlegens kjønn, alder og praksiskommunens størrelse.

### Materiale og metode

Data-materialet ble hentet fra en spørreundersøkelse blant norske tannleger foretatt i 2004. Undersøkelsen er et sam-

#### Forfattere

Jostein Grytten, professor, dr.philos.

Irene Skau, prosjektleder, cand.polit.

Dorthe Holst, professor, dr.odont.

Seksjon for samfunnsodontologi, Det odontologiske fakultet, Universitetet i Oslo

#### Hovedbudskap

- En av fem tannleger i privat praksis ønsker seg flere pasienter
- Åtte av 10 tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten behandler voksne betalende pasienter – nesten en firedel av deres arbeidstid går til voksenbehandling
- Faktisk tannlegetid for voksne som har vært hos tannlege siste år, er i gjennomsnitt 1,31 timer
- Funnene underbygger at vi på nasjonalt nivå heller trenger færre enn flere tannleger

arbeid mellom Den norske tannlegeforening og Seksjon for samfunnsodontologi ved Universitetet i Oslo. Spørreskjema ble i januar 2004 sendt ut til i alt 3 954 tannleger registrert i Den norske tannlegeforenings medlemslister. Både tannleger i privat praksis og i offentlig tannhelsetjeneste ble inkludert. Purring ble foretatt i løpet av våren. For å sikre så høy svarprosent som mulig, ble spørreskjemaet i august sendt ut på nytt til dem som ikke hadde returnert det første. 546 tannleger var ikke aktuelle å inkludere i undersøkelsen, dette skyldtes blant annet permisjoner, sykefravær og avvikling av praksis. Av de 3 408 tannlegene som var aktuelle, besvarte 2 774 skjemaet. Dette gir en svarprosent på 81,4, noe som er meget bra for denne typen undersøkelse. Det er bare små forskjeller i svarprosent ut fra sektor (privat/offentlig), tannlegenes kjønn og alder og tannlegenes praksisfylke. For tretti tannleger som besvarte spørreskjemaet, var det ikke mulig å fastslå hvilken sektor de arbeidet i. Disse tannlegene er ikke inkludert i analysene.

Spørreskjemaet inneholdt ulike spørsmål til privatpraktiserende og offentlig ansatte tannleger. Tannleger i privat praksis ble blant annet bedt om å oppgi antall arbeidsuker i praksis i 2003, antall timer tannlegen brukte til henholdsvis pasientbehandling og administrasjon i en typisk arbeidsuke og antall tannleger som arbeidet i praksisen. Det ble også spurt om tannlegen ønsket seg flere eller færre pasienter i praksisen, eller om han/hun var tilfreds med pasientmengden. Tannleger i Den offentlige tannhelsetjenesten ble bedt om å angi hvor mange timer i året han/hun bruker til å behandle voksne betalende pasienter innenfor og utenfor den offentlige stillingen.

I alt 71 % av tannlegene som deltok i undersøkelsen, arbeidet i privat praksis. Tabell 1 gir en beskrivelse av tannlegene i henholdsvis privat og offentlig sektor ut fra tannlegenes kjønn, alder, praksiskommunens størrelse målt i antall innbyggere og landsdel.

## Resultater

### *Tannleger i privat praksis*

I gjennomsnitt arbeidet tannleger i privat praksis 1 336 timer med pasientbehandling og 186 timer med administrasjon per år (Tabell 2). 63 % av tannlegene arbeidet fulltid i praksisen, definert som 35 timer eller mer per uke, og med pasientbehandling og administrasjon sett under ett.

Kvinner arbeidet i større grad deltid i praksisen enn menn, noe som også ga seg utslag i færre antall timer på årsbasis (Tabell 2). Mens menn totalt arbeidet 1 596 timer per år med pasientbehandling og administrasjon, var tilsvarende gjennomsnittstall for kvinner 1 360 timer. Tannleger i alderen 35–49 år arbeidet flest timer i praksis – tannleger under 35 år færrest.

Tannleger i kommuner med et innbyggertall mellom 5 000 og 10 000 arbeidet flest timer i praksis, mens tannleger i kommuner med over 100 000 innbyggere arbeidet færrest timer (Tabell 3). I de største kommunene arbeidet 55 % av tannlegene fulltid, mens denne andelen lå mellom 63 og 71 % i de øvrige kommunetypene.

Syttitre prosent av tannlegene i undersøkelsen oppga at de var tilfredse med pasientmengden i praksis (Tabell 2). Tjueen prosent ønsket seg flere pasienter, mens 6 % ønsket færre. Det var relativt små forskjeller mellom menn og kvinner, mens det var en klar ten-

Tabell 1. Arbeidsmarkedsundersøkelsen blant tannleger i privat praksis og tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten 2004. Beskrivelse av materialet. Andel tannleger i prosent innen hver sektor

	Tannleger i privat praksis	Tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten
<b>Kjønn:</b>		
Kvinner	31	53
Menn	69	47
<b>Alder:</b>		
< 35 år	18	23
35–49 år	39	26
> = 50 år	43	51
<b>Kommunestørrelse:</b>		
< 5 000 innbyggere	5	19
5 000–10 000 innbyggere	9	16
10 000–25 000 innbyggere	20	24
25 000–50 000 innbyggere	18	14
50 000–100 000 innbyggere	11	9
> = 100 000 innbyggere	36	18
<b>Landsdel:</b>		
Østlandet	56	40
Sørlandet	6	6
Vestlandet	25	29
Trøndelag	7	10
Nord-Norge	6	15
<b>Antall (n)</b>	<b>1 958 (71%)</b>	<b>786 (29%)</b>

dens til at en større andel yngre tannleger ønsket seg flere pasienter. Andelen som var tilfreds med pasientmengden var størst blant tannleger i de minste kommunene (Tabell 3). Blant tannleger i kommuner med 5 000 til 10 000 innbyggere ønsket 14 % av tannlegene seg færre pasienter. I de største kommunene ønsket 1 av 3 tannleger flere pasienter enn de har per i dag. Andelen som ønsket seg flere pasienter i disse kommunene var spesielt høy blant de yngste tannlegene (54 %).

### *Tannleger i Den offentlige tannhelsetjenesten*

I alt 82 % av tannlegene ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten arbeidet med voksne betalende pasienter *innenfor* den offentlige stillingen (Tabell 2). Andelen var høyest blant menn og blant de yngste tannlegene. Tannlegene som arbeidet med voksne pasienter, brukte i gjennomsnitt 374 timer til dette arbeidet i løpet av ett år. Menn arbeidet i snitt om lag 130 timer mer per år med voksne pasienter enn kvinner. Fordelt på alder var timetallet høyest blant de eldste tannlegene. Andelen var lavest blant offentlige tannleger på Østlandet hvor 68 % oppga at de arbeidet med voksne pasienter innenfor den offentlige stillingen (Tabell 4). I de øvrige landsdelene var andelen minst 90 %. Antall timer brukt til voksenbehandling innenfor den offentlige stillingen var høyest i Trøndelag og Nord-Norge. Andelen tannleger som behandlet voksne innenfor den offentlige stillingen, var størst i de minste kommunene. Her var også antall timer på årsbasis per tannlege størst (Tabell 3).

Femten prosent av de offentlige tannlegene arbeidet med voksne

Tabell 2. Arbeidstid og vurdering av pasientmengden. Tannleger i privat praksis og tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten etter kjønn og alder. Andeler i prosent. Standardavvik i parentes. Data fra Arbeidsmarkedsundersøkelsen 2004

Variabler	Kjønn			Alder		
	Alle	Kvinner	Menn	< 35 år	35–49 år	> = 50 år
<b>Tannleger i privat praksis:</b>						
<i>Arbeidstid:</i>						
Timer per år –pasientbehandling	1 336 (435)	1 199	1 399	1 320	1 365	1 316
Timer per år –administrasjon	186 (137)	161	197	153	190	197
Andel som arbeider fulltid i praksis <sup>1)</sup>	63	46	70	66	62	62
<i>Vurdering av pasientmengden:</i>						
Andel som er tilfreds med pasientmengden	73	72	73	62	75	75
Andel som ønsker flere pasienter	21	24	20	36	19	17
Andel som ønsker færre pasienter	6	4	7	2	6	8
Antall (n)	1 958	584	1 321	350	774	837
<b>Tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten:</b>						
<i>Arbeidstid – voksenbehandling:</i>						
Andel tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter innenfor offentlig stilling	82	78	87	87	85	78
Timer per år for tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter innenfor offentlig stilling	374 (276)	311	445	357	359	391
Andel tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter utenfor offentlig stilling	15	9	20	15	15	15
Timer per år for tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter utenfor offentlig stilling	208 (193)	160	241	220	151	232
Antall (n)	786	399	349	184	205	396

<sup>1)</sup> Fulltid: minst 35 timer per uke, pasientbehandling og administrasjon sett under ett.

betalende pasienter *utenfor* den offentlige stillingen, og disse brukte i snitt drøyt 200 timer per år på dette (Tabell 3). Andelen var dobbelt så høy blant menn som blant kvinner, og det gjennomsnittlige time-tallet per år var om lag 80 timer høyere blant menn. Det var ingen forskjell i andel mellom aldersgrupper, men de eldste og yngste tannlegene brukte flest timer per år til voksenbehandling utenfor den offentlige stillingen. Andelen som arbeidet med voksne betalende pasienter utenfor den offentlige stillingen, var høyest blant offentlige tannleger på Østlandet, mens timetallet per år var høyest i Trøndelag og Nord-Norge (Tabell 4). Behandling av voksne pasienter utenfor den offentlige stillingen forekom i større grad blant tannleger i kommuner med mellom 25 000 og 100 000 innbyggere enn i andre kommunetyper, men timetallet per tannlege per år var høyest blant tannleger i de mindre kommunene (Tabell 3).

## Diskusjon

Resultatene i denne undersøkelsen er basert på et spørreskjema som ble sendt til alle tannleger som var i arbeid i Norge våren 2004. Over 80 % besvarte skjemaet, og svarene må ansees som godt dekkende for den norske tannlegestand.

Noe av det mest oppsiktsvekkende ved vår studie er den relativt høye andelen privatpraktiserende tannleger som både jobber deltid, og som ønsker seg flere pasienter. Det er spesielt yngre tannleger som ønsker seg mer å gjøre. Det er tidligere vist at tannlegedekningen i Norge (med unntak av for Oslo) ikke er spesielt skjevfordelt (1–2). Samtidig er befolkningen godt tilfreds med tilgjengeligheten til tannhelsetjenesten (3). I en nasjonal brukerundersøkelse svarte for

eksempel over 80 % av respondentene at de var godt fornøyde med tilgjengeligheten til tannlegen både med hensyn til ventetiden for time og med hensyn til tilgjengeligheten på telefon (3). Vurdert i et internasjonalt perspektiv er tannlegedekningen i Norge høy (4). Når vi sammenholder funnene fra vår foreliggende undersøkelse med funn fra andre undersøkelser, er det derfor rimelig å anta at det i dag ikke er mangel på tannleger i Norge. På bakgrunn av den relativt høye andelen privatpraktiserende tannleger som oppgir at de mangler pasienter, er det faktisk grunn til å hevde at vi har et overskudd av tannlegeårsverk.

Det blir utført et betydelig antall tannlegeårsverk på voksne betalende pasienter i Den offentlige tannhelsetjenesten. Dersom et offentlig årsverk tilsvarer om lag 1 650 timer, tilsier våre tall at en offentlig ansatt tannlege, som behandler voksne betalende pasienter, bruker ca. 23 % av arbeidstiden på denne pasientgruppen. Denne andelen er selvsagt høyest i småkommuner hvor det er et dårlig næringsgrunnlag for å drive privat tannlegepraksis. Men selv i store bykommuner utfører de offentlig ansatte tannlegene en del behandling på voksne betalende pasienter; i størrelsesorden fra 10–15 % av arbeidstiden. Det at i gjennomsnitt ca. en fjerdedel av arbeidstiden til de offentlig ansatte tannlegene som behandler voksne betalende pasienter, går med til å arbeide med denne pasientgruppen, gjenspeiler trolig til en viss grad Den offentlige tannhelsetjenestens behov for å skaffe inntekter. Det samlede tannhelsetilbudet til voksne fra offentlig ansatte tannleger som driver privat praksis utenfor sin offentlige stilling, er lite; det er relativt få tannleger som arbeider både offentlig og privat, og de som har et slikt jobbforhold utfører lite voksenbehandling.

**Tabell 3. Arbeidstid og vurdering av pasientmengden. Tannleger i privat praksis og tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten etter nbnbyggertall i praksiskommunen. Andeler i prosent. Standardavvik i parentes. Data fra Arbeidsmarkedsundersøkelsen 2004**

Variabler	Alle	Praksiskommunens størrelse målt i antall innbyggere					
		< 5 000	5 000–10 000	10 000–25 000	25 000–50 000	50 000–100 000	> = 100 000
<b>Tannleger i privat praksis:</b>							
<i>Arbeidstid:</i>							
Timer per år – pasientbehandling	1 336 (435)	1 306	1 453	1 393	1 387	1 329	1 254
Timer per år – administrasjon	186 (137)	162	186	187	202	202	175
Andel som arbeider fulltid i praksis <sup>1)</sup>	63	66	71	67	67	63	55
<i>Vurdering av pasientmengden:</i>							
Andel som er tilfreds med pasientmengden	73	80	78	78	78	74	64
Andel som ønsker flere pasienter	21	14	8	14	15	21	33
Andel som ønsker færre pasienter	6	6	14	8	7	5	3
Antall (n)	1 958	97	177	393	352	221	684
<b>Tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten:</b>							
<i>Arbeidstid – voksenbehandling:</i>							
Andel tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter innenfor offentlig stilling	82	95	93	80	79	81	65
Timer per år for tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter innenfor offentlig stilling	374 (276)	588	403	329	249	207	301
Andel tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter utenfor offentlig stilling	15	15	11	15	19	19	11
Timer per år for tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter utenfor offentlig stilling	208 (193)	201	310	228	196	157	131
Antall (n)	786	146	125	182	108	72	139

<sup>1)</sup> Fulltid: minst 35 timer per uke, pasientbehandling og administrasjon sett under ett.

**Tabell 4. Arbeidstid – voksenbehandling. Tannleger ansatt i Den offentlige tannhelsetjenesten etter landsdel. Andeler i prosent. Standardavvik i parentes. Data fra Arbeidsmarkedsundersøkelsen 2004**

Variabler	Alle	Landsdel				
		Østlandet	Sørlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge
<b>Arbeidstid – voksenbehandling:</b>						
Andel tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter innenfor offentlig stilling	82	68	94	96	92	90
Timer per år for tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter innenfor offentlig stilling	374 (276)	292	274	380	498	472
Andel tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter utenfor offentlig stilling	15	18	11	14	9	13
Timer per år for tannleger som arbeider med voksne betalende pasienter utenfor offentlig stilling	208 (193)	202	198	166	365	231
Antall (n)	786	306	47	225	79	115

På grunnlag av denne undersøkelsen kan vi estimere hvor mange tannlegerressurser som er tilgjengelig til befolkningen som er 20 år og eldre. Per voksen i Norge utgjør det ca. 1,02 tannlegetimer per år<sup>1</sup>. Vi vet også at ca. 78 % av voksenbefolkningen har vært hos tannlegen det siste året (5). Videre beregninger viser da at den faktiske tannlegetid for dem som har vært til tannlege det siste året, er 1,31 timer. Tilsvarende beregninger basert på en spørreundersøkelse i 1983 estimerte at de som hadde vært hos tannlegen siste år, for-

<sup>1</sup> På bakgrunn av våre tall utføres det 3 435 282 kurative tannlegetimer til voksenbefolkningen 20 år og eldre. Det er 3 369 844 personer 20 år og eldre i Norge.

brukte tannhelsetjenester tilsvarende 1,56 timer (6). I et tidsrom på godt over 20 år er det således en svak tendens til at forbruket av tannhelsetjenester per person er litt redusert. Tidsperioden for denne sammenligningen er imidlertid såpass lang, og endringen såpass liten at det er mest nærliggende å konkludere med at forbruksnivået av tannhelsetjenester ligger på et stabilt nivå, og at det endres lite fra år til år.

I denne studien har vi undersøkt tilbudet av tannhelsetjenester til voksne betalende pasienter i Norge. Hovedtyngden av tannhelsetilbudet utføres av privatpraktiserende tannleger. Men de offentlig ansatte tannlegene arbeider også en god del med voksne betalende

pasienter, i gjennomsnitt utgjør det ca. en fjerdedel av arbeidstiden for offentlige tannleger som behandler voksne. Vårt hovedfunn er at omtrent en femtedel av de privatpraktiserende tannlegene ønsker seg flere pasienter. Funnet underbygger vår tidligere forskning om at vi på nasjonalt nivå heller trenger færre enn flere tannleger (7–9).

### English summary

*Grytten J, Skau I, Holst D.*

#### **Capacity for dental treatment of adults in Norway**

Nor Tannlegeforen Tid 2006; 116: 212–216

The purpose of this study was to describe the supply of dental services for the adult population by the number of hands and reported working hours per year. Questionnaires were sent to all dentists (n= 3 954) registered by The Norwegian Dental Association in 2004. Dentists working in the public services were asked how many hours they treated adults within the employment in the Public Dental Service and additional hours to the employment in the Public Dental Service or in private practice. 3 408 dentist fulfilled further inclusion criteria and 81 % responded.

On average dentists in private practice used 1 336 hours per year on clinical activities. Only 63 % worked full time, and 21 %, especially younger dentists, said they wanted more patients. Female dentists worked 236 hours less than male dentists. In the Public Dental Service dentists worked 374 hours on average on adult patients corresponding to 23 % of their work hours. Altogether it can be estimated that on average there are 1,31 hours per year available for adults demanding dental care. The results from this study support previous research that there is no undersupply, rather a surplus, of dentists in Norway.

### Referanser

1. Helsetilsynet. Flere ungdom og voksne under tilsyn av Den offentlige tannhelsetjenesten. Rapport 14/2004. [http://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/rapporter2004/helsetilsynetrapport14\\_2004.pdf](http://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/rapporter2004/helsetilsynetrapport14_2004.pdf) (avlest 27.10.05). Oslo: Helsetilsynet; 2004.
2. Grytten J, Holst D, Skau I. Hvor skjevfordelte er tannlegene i Norge? Nor Tannlegeforen Tid 2002; 112: 172–7.
3. Grytten J, Holst D, Skau I. Tilfredshet med tannhelsetjenesten i den voksne befolkningen. Nor Tannlegeforen Tid 2004; 114: 622–6.
4. Anderson R, Treasure ET, Whitehouse NH. Oral health systems in Europe. Part II: The dental workforce. Community Dent Health 1998; 15: 243–7.
5. Holst D, Grytten J, Skau I. Den voksne befolknings bruk av tannhelsetjenester i Norge i 2004. Nor Tannlegeforen Tid 2005; 115: 212–6.
6. Grytten J. Familieinntekt, etterspørsel og konsum av tannhelsetjener i den norske voksenbefolkningen fra 1983 til 1987. Nor Tannlegeforen Tid 1989; 99: 748–56.
7. Grytten J, Holst D. Do young adults demand more dental services as their income increases? Community Dent Oral Epidemiol 2002; 30: 463–9.
8. Grytten J, Holst D. Fremtidig utdanningskapasitet for tannleger. Nor Tannlegeforen Tid 2003; 113: 243–7.
9. Grytten J. Models for financing dental services. A review. Community Dent Health 2005; 22: 75–87.

Adresse: Jostein Grytten, Seksjon for samfunnsodontologi, Universitetet i Oslo, Postboks 1052 Blindern, 0316 Oslo. E-post: [josteing@odont.uio.no](mailto:josteing@odont.uio.no)

Artikkelen har gjennomgått ekstern faglig vurdering. 